

Nacionalisme de principis de segle

El proper dissabte 14 de novembre se celebrarà el 80è aniversari de la 'Declaració valencianista'. El 1918 eren moments en què els valencians nacionalistes reclamaven l'existència, la identitat i l'autonomia del seu poble.

Les primeres dècades del segle XIX inicien el fenomen històric que s'ha convingut a denominar "el despertar de les nacionalitats", un procés a través del qual començaven a convertir-se en realitat les asseveracions que, a les acaballes del XVIII, ha-

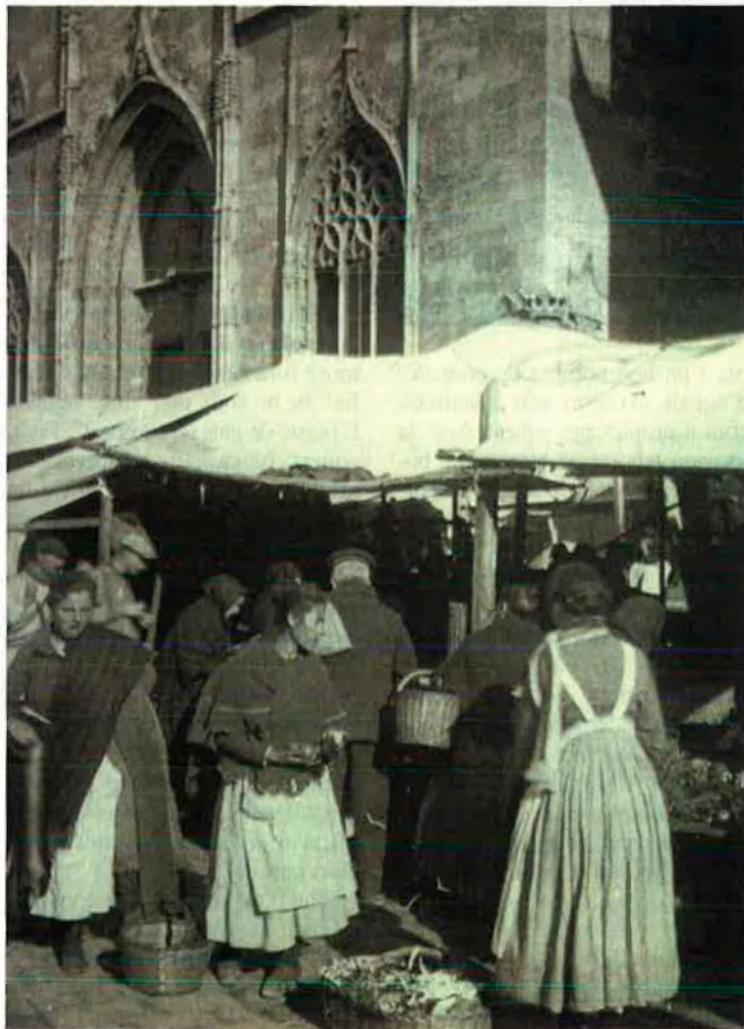
via formulat amb especial rotunditat Sieyès: "La nació existeix abans que tot, la seva voluntat és sempre legal; és la mateixa llei; abans que ella i al marge d'ella no existeix sinó el dret natural". Amb aquestes concepcions, que sorgien coetàniament amb les so-

cietats industrials en el món occidental, s'obria una nova etapa de la història mundial i s'encetava, de fet, la mateixa època contemporània.

Partint d'aquestes premisses s'obria un període convuls en el qual aquest principi, el principi de les nacionalitats, es mostrà extraordinàriament operatiu (al continent i fora), i va contribuir d'una manera decisiva a debilitar, i en molts casos a destruir, imperis despòtics i autoritaris o, en últim extrem, a remodelar-los internament. Sense l'emergència del nou concepte de nació no podríem explicar ni els grans cicles revolucionaris del 1830 i 1848 —que varen iniciar una enorme transformació de la geografia política europea que culmina amb les conseqüències de la Primera Guerra Mundial—, ni tampoc uns avenços substancials dels principis ideològics democràtics sobre els quals recolza el concepte de nació. En aquest sentit —i malgrat la interessada satanització actual del principal derivat del mot "nació", és a dir, del "nacionalisme"—, es pot afirmar, al meu entendre, que el factor nacional ha estat històricament un element essencial de democratització.

En tot cas, tractem ací d'uns principis ideològics d'extraordinària versatilitat que han tingut unes conseqüències dissímils en el camp de la política real. Han aprofitat, per exemple —seguint el pensament mazzinià de "a cada nació un estat"— per fer sorgir nous estats-nació escindits d'im-

Imatge de principis de segle del mercat i de la llotja. Les aspiracions autonomistes van patir, en la València d'aquesta època, l'oposició frontal del conservadorisme catòlic i del republicanisme blasquista.

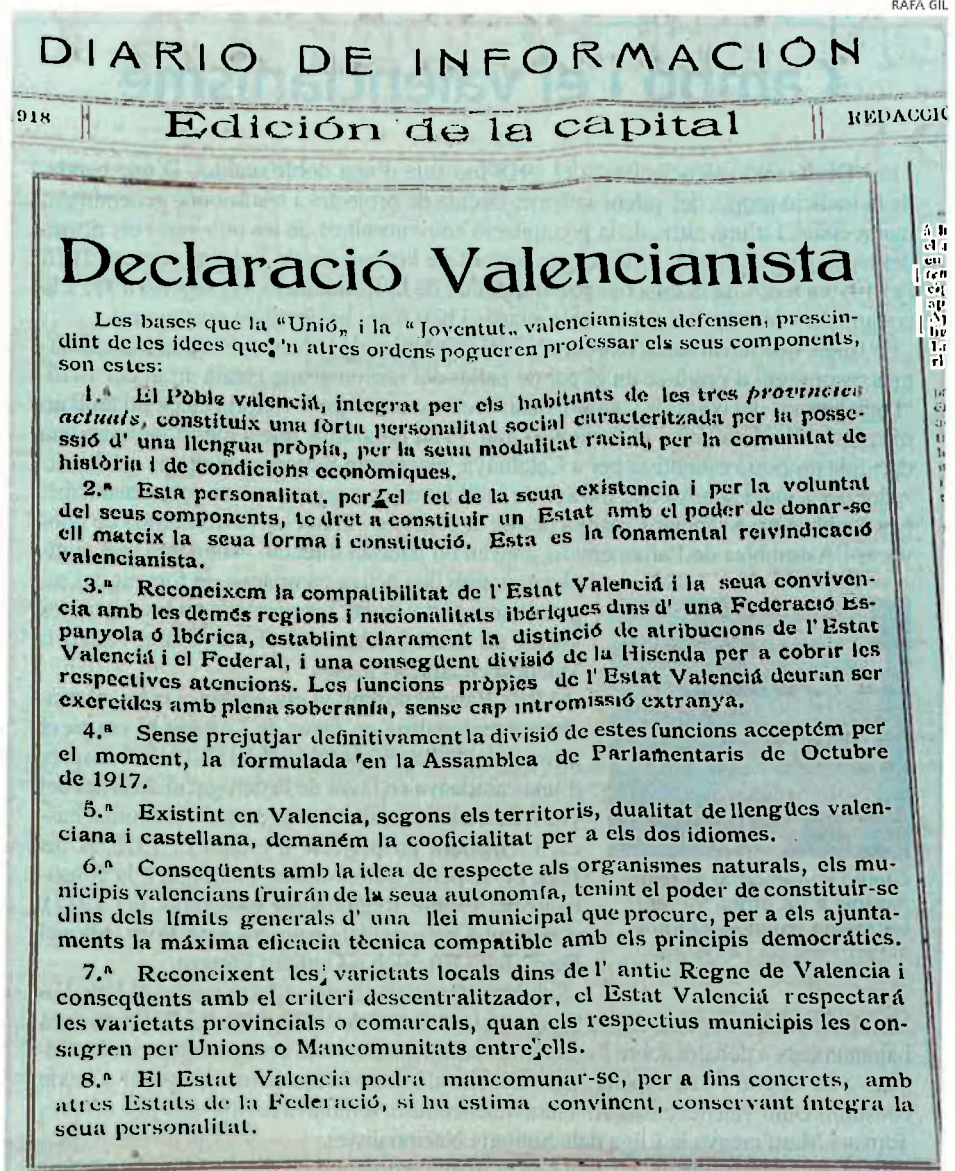

ARXIU

peris autocràtics (Grècia, Bulgària o Romania), o per reagrupar territoris nacionalment dispersos en un estat-nació (Itàlia o Alemanya). Però també han servit per encaixar realitats nacionals diferents a l'interior d'estats plurinacionals (Suïssa des del 1848, o Bèlgica durant el segle XX). Una situació, per tant, que dificulta explicacions unidireccionals i que obre el pas a possibilitats molt diverses d'interpretació.

Aquestes consideracions de caràcter general poden ser oportunes per a tractar de contextualitzar una realitat que ens resulta molt més immediata, la de l'estat espanyol, un exemple paradigmàtic d'estat plurilingüe, pluricultural i plurinacional, la reducció del qual a patrons nacionals únics ha tingut –al revés de França– uns resultats més que dubtosos. La primera conseqüència del que alguns historiadors han anomenat “dèbil nacionalització espanyola”, ha estat la força del sorgiment de moviments –regionalistes al principi, després cada vegada més nacionalistes–, que, especialment a partir de la segona meitat del segle XIX, varen tractar d'alterar (sovint amb fórmules polítiques diverses) les concepcions centralistes i unitaristes consagrades pel constitucionalisme espanyol arran del 1812, preparades llargament per la monarquia absoluta del segle XVIII.

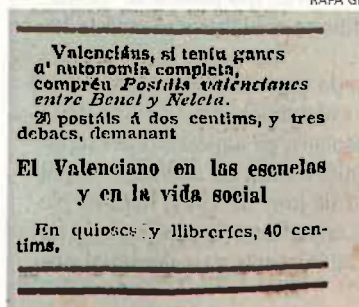
En tot cas, i pel que fa especialment a Catalunya, aquest tipus de moviments als quals faig referència no varen adoptar –com fou el cas més freqüent a l'Europa central i oriental– models nacionalitaris de caràcter secessionista, sinó que, un poc com succeí en la Suïssa contemporània o com s'ha esdevingut posteriorment en el cas de Bèlgica, varen tractar de formar estructures polítiques estatals per adaptar-les a les realitats plurilingüístiques, pluriculturals i plurinacionals existents. Encaixar la realitat nacional de Catalunya dins un estat plural més modern i més eficient –cosa que sovint volia dir més democràtic– ha estat, al meu entendre, un objectiu essencial del catalanisme reformista.

Dins aquest context, el cas valencià adquireix un relleu molt singular. A conseqüència d'una evolució històrica que es remunta al segle XVI, hom pot percebre d'una manera molt evident unes

debilitats nacionals valencianes que afecten, en primer lloc, els estaments privilegiats. La noblesa i la clerecia varen ser assimilats ben aviat per les idees de la gran expansió imperial castellana, i es varen convertir en motor essencial de la desnacionalització progressiva i descendent del país. La gran crisi del Barroc, les conseqüències de l'ocupació militar del XVIII –que entenc que no ha estat encara suficientment valorada–, la dispersió de la *intelligentsia* il·lustrada per la cort borbònica, contribueixen a crear el perfil d'un país desballestat en la qual la transició a l'època contemporània ja es fa en clau espanyola, és a dir en clau centralista i unitaris-

Reproducció del document original de la 'Declaració valencianista'. Va ser publicat el 14 i 15 de novembre del 1918 al diari "Correspondencia de Valencia".

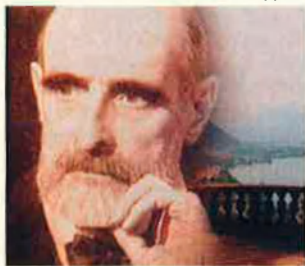
Anunci del 25-XI-1918 que demostra l'interès per l'autonomia. L'ús de la llengua era una de les aspiracions.

Cambó i el valencianisme

La "Declaració valencianista" del 1918 fou filla d'una doble realitat. D'una banda, de la tradició pròpia del valencianisme, farcida de projectes i testimonis, generalment mai reeixits. I d'una altra, de la precipitació entre nosaltres de les pulsions i els ritmes del nacionalisme català, i més concretament de l'estratègia de la Lliga entre el 1916 i el 1919 a redós de la crisi del sistema polític de la Restauració, els fets del 1917 i la conjuntura internacional (idees wilsonianes i nou marc nacional de postguerra).

La Lliga, que havia sabut extreure beneficis polítics de la formació de la Mancomunitat, aconseguí d'erigir-se en el pal de paller del nacionalisme català arran del 1916, "l'any heroic" del partit de Cambó, quan aconseguí una gran victòria electoral amb un manifest ("Per Catalunya i l'Espanya Gran") i un programa, que a més d'incloure una decidida proposta estatutista per a Catalunya, plantejava l'intervencionisme modernitzador per a una Espanya que mirava de reüll la retòrica regeneradora del catalanisme. Les apel·lacions a sanejar Espanya des de la perifèria i la iniciativa de Cambó de convocar l'Assemblea de Parlamentaris anaven en aquesta direcció. Maniobra que comple-

ARXIU / TV3

Cambó va fomentar el regionalisme a tot arreu. Va fer reiterades visites al País Basc, al País Valencià i a l'Aragó.

teretaren amb una activa campanya de foment del regionalisme pertot arreu, i concretada en les reiterades visites de Cambó i Ventosa al País Basc, Aragó o València en aquests mesos.

Al País Basc el terreny ja era adobat. De fet, el moviment regionalista en favor de l'estatut hi ocupà el primer pla de l'acció política el 1917-1918. I després d'una campanya en favor de la derogació de la llei del 1839, se n'obrí una altra en favor de l'autonomia basca, i s'elaborà un projecte d'estatut el 1918. A les Illes, el despertar autonomista anà lligat a la constitució del Centre Regionalista (desembre del 1917), que agrupà personalitats com ara Joan Pons, Miquel Ferrà, Joan Estelrich o Guillem Forteza.

Aquesta campanya iberista afectà també el País Valencià. Començà en gener del 1918, quan el consistori de València convidà diputacions i ajuntaments a debatre sobre l'autonomia administrativa i la descentralització. La iniciativa no tingué l'èxit esperat, però concità il·lusions. Aquell mateix gener s'havia constituït Unió Valencianista, Joventut Valencianista semblava revifar-se, i poc després Tomàs i Martí creava la Lliga dels Solitaris Nacionalistes.

En plena embranzida de la Lliga i en el marc conjuntural de discussió parlamentària de les Bases de l'Estatut català del 1918 es féu pública la "Declaració valencianista" del novembre del 1918.

La creació d'Unió Valencianista i la "Declaració" van, doncs, força lligades a l'acció empresa per la Lliga. Unió i la Lliga s'assemblaven com dos bessons i la mateixa "Declaració", tot i ser hereua de les línies valencianistes defensades pels doctrinaris tradicionals del valencianisme o de les Conclusions del 1914, formula aspiracions molt cambonianes. La iniciativa en favor de l'autonomia, la va conduir a València Unió durant el 1918, sobretot entre el novembre i el desembre, quan es féu pública la "Declaració" i s'organitzaren nombroses actes públics explicatius en col·laboració amb la Joventut Valencianista.

De la mateixa manera que Cambó i la Lliga hagueren de suportar fortes campanyes anticatalanistes a tot Espanya per aquestes iniciatives estatutàries, els signants de la "Declaració" foren també el blanc dels antagonistes casolans, en aquest cas del republicanisme blasquista i del conservadorisme catòlic. Unió, a més, no aconseguí espai electoral en les eleccions del 24 de febrer del 1918 i d'1 de juny de 1919, fetes en ple remolí de la crisi restauracionista, i dormirà durant uns anys fins a la proclamació de la Segona República. La "Declaració", tot i això, constitueix una peça doctrinal primordial en la història del valencianisme polític.

Albert Girona
Universitat de València

ARXIU / EFE

Ignasi Villalonga va ser un dels glossadors de les bases de la 'Declaració valencianista'. Més concretament, va comentar la segona base.

ta. S'anaven perdent, en conclusió, les referències nacionals, abandonades pels sectors tradicionalment dirigents del país.

En aquest sentit podia escriure en 1783 Joan Antoni Mayans a un corresponsal seu català: "*Entre las instrucciones secretas que tenia el gobernador militar de Tarragona, que murió en Alicante, una de ellas era acabar el lenguaje del país. Lo mismo se mandan en éste; aunque no es menester cuidado en practicarlo, porque los valencianos saben arruinarse a sí i a sus cosas primorosamente. No ai fuerzas para resistir esta política que no se me acomoda*". Són paraules que necessiten poc comentari i que posen en evidència el rumb que havien de prendre els afers públics del país.

La generalització progressiva d'aquestes concepcions expliquen les debilitats i les contradiccions de la Renaixença local, i el caràcter tardà i escadusser de les reivindicacions culturals i polítiques al País Valencià, on la dreta dinàstica, però també l'oposició republicana, varen assumir massivament un tipus d'ideologia nacional segons la qual els valencians quedaven reduïts a una pura consideració provincial i provinciana. Ni Teodor Llorente no fou mai Sandor Petöfi ni Blasco Ibàñez Frantiseck Palacky, sinó

Historicisme nacional(ista) i política democràtica

La “Declaració valencianista” del 1918 diu, en la seua Base 1a: “el poble valencià /.../ constitueix una forta personalitat social, caracteritzada per la possessió d’una llengua pròpia, per la modalitat racial, per la comunitat d’història”; i la 2a afirma: “esta personalitat, pel fet de la seua existència i per la voluntat dels seus components, té dret a constituir un estat”. No sé si els redactors en foren conscients, però aquest text fundacional inclou ja la contradicció implícita entre la definició nacional historicista (la “personalitat social” producte, entre alguns ingredients més discutibles, de “la comunitat d’història”) i la definició nacional democràtica (“per la voluntat dels seus components”). Vuitanta anys després, encara hi ha un problema afegit (almenys, per als qui ens dediquem professionalment a la història), i és que la justificació historicista és, avui, impracticable. Parlant clar (i català): la primera identitat nacional dels valencians ha estat l’espanyola.

M’explicaré: el Regne de València proporcionà als valencians una identitat indiscutible, però eixa identitat no podia ser nacional. I no ho podia ser perquè el Regne no era concebut com a instància única de poder polític legítim, és a dir, de sobirania, ni li era íntimament associada la idea d’una cultura única i homogènia, diferent de totes les altres del món i més o menys compartible pel conjunt de la població. Eixes dos trets, que caracteritzen la moderníssima idea de nació, van aparèixer, per als valencians, i des d’una data tan primerenca com el 1812, associats a la novella (en qualitat de sobirana i político-cultural) nació espanyola. Només hi hagué una definició nacional alternativa a disposició dels valencians a partir, precisament, de la “Declaració valencianista” del 1918; sols per això, que no és poc, és un text decisiu i mereix de ser commemorat. Com cal commemorar eixes coses: amb celebració i amb crítica.

Què significa això, políticament parlant i en 1998? En pri-

mer lloc, que la identitat nacional-espanyola de la majoria dels valencians actuals és un fenomen de causes cronològicament llunyanes i no imputable exclusivament a l’acció de l’estat o a la “defecció” nacional dels grups dirigents. El seu arrelament és atribuïble a la col·laboració entusiasta dels valencians mateixos (i, no cal dir-ho, no sols *burgesos*, sinó plebeus liberals, republicans, socialistes, catòlics, franquistes i comunistes) i, almenys des del 1918, a l’elecció més o menys conscient entre les dues definicions nacionals en disputa (que, òbviament, no han disposat dels mateixos mitjans de difusió, convenció i coerció). Per tant, cal concloure que eixa identitat nacional-espanyola no és cap desviació d’una fantasmagòrica trajectòria nacionalment correcta, sinó que, ara i avui, és tan intel·lectualment plausible i políticament legítima com la d’aquells qui aspirem a una identitat nacional alternativa.

Segona conseqüència: els nacional(istes)-valencians no som més valencians que els altres, ni tenim vot de qualitat (entre més coses, perquè no en tenim en quantitat). La identitat nacional dels valencians sols pot canviar si (partint de la base que els nostres antagonistes no són uns traïdors ni uns infelïços) aconseguim més poder democràtic mitjançant la mobilització conflictiva i, sobretot, la persuasió intel·lectual. Un tal treball de persuasió no requereix arguments forçadament historicistes, sinó l’explicació exhaustiva de les conseqüències implícites en la tria entre les definicions nacionals alternatives que hi ha a disposició dels valencians realment existents. Encara que, de vegades, calga recórrer a la història: al remat, si hi ha avui una qüestió d’identitats nacionals al País Valencià, no dissolta (ni fàcilment soluble) en un altre àmbit (el nacional-català, per exemple) és, veges tu, perquè una vegada hi va haver un Regne...

Manuel Martí

Universitat de València

exactament tot el contrari. És per això que caldrà esperar el 1902 –és a dir, un moment decididament tardà– per sentir les primeres reivindicacions coherents que, en l’àmbit lingüístic i cultural, i també en l’àmbit polític, formulava el doctor Faustí Barberà i Martí, en un discurs que obre una nova etapa del valencianisme. Aviat farà un segle de tot això i crec que caldria començar a pensar de la manera de commemorar-ho.

La “Declaració valencianista” feta pública al diari *La Correspondencia de Valencia* el 14 de novembre de 1918 representa, al meu entendre, una fita de primera

inter-
rtad
rio 4
y 3
n do
aun
3 tri

reco-
near-
amar
reali-
o y
l ca-
mu-
ndos

ar al
fora-
sonó-
con
cion,
n la
lides
ado,
reco-
rerni,
ca-
ción

cu in que la vida se ha "esquecido";
no ignora que antes, con los y los
pocas, se mantena una familia;
cuando uno, con los amigos, que
mas puede obtenerse. Verdad es esta

corro que armonico entradas ten-
dencia de pillosos y obesos?
Cada cual, de su parte, debe cele-
brar un poco de sus derechos; la terqui-
dad no es ninguna virtud, y r/o

dado la remisión por correo de un es-
crito relacionado con la línea de
los obanistas, y rogando á quienes
forman dicha representación le pres-
teli el debido apoyo.

RAFA GIL
En es-
cuentar
como l
separa
que se
Rece-
tencia
asunt
mo fu
horas
afrás
obser-
ticos,
amer-
dado
van
tular
está
Bar-
Inst
E
de,
cul-
lae
no:
es
Ar
C:

La "Joventut Valencianista,"

PREGA

als Directors de tots els partits polítics valencians, s'avin-
guen a reunir-se en patriòtica Assembla per a trobar el
mij més efeciu de donar al pòble l'apítut necessaria per
a ser digne d'obindre l'autonomia

Valencians: No desaprofitem este moment definitiu en
l'Història dels pòbles

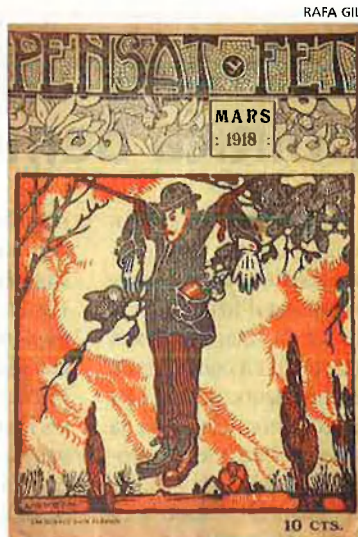
La Cámara de | NECROLOGÍA | El escándalo de

El 17 de novembre del 1918, a la ‘Correspondencia de Valencia’ es publicava una convocatòria de la joventut Valencianista per reclamar l’autonomia. Per primera vegada, una generació de valencians reclamava la transformació de les estructures polítiques de l’estat.

El mateix any que es va redactar la 'Declaració valencianista', a la ciutat de València s'editaven diverses publicacions que s'interessaven per les particularitats nacionals. Entre aquestes es trobava la revista fallera 'Pensat i Fet'.

magnitud dins la línia de pensament nacional que havien obert les reflexions del doctor Barberà i Martí uns lustres abans. Representa, en primer lloc, la síntesi del que pensaven les agrupacions valencianistes de l'època, és a dir, Unió Valencianista i Joventut Valencianista. Es tracta d'un text senzill però esclaridor basat en una afirmació bàsica: la de l'existència d'un poble, el poble valencià, que –més enllà de circumstancials divisions provincials, existents en aquells moments i encara no desaparegudes– “pel fet de la seua existència i per la voluntat dels seus components, té dret a constituir un estat amb el poder de donar-se ell mateix la seua forma i constitució”.

No resulta difícil de relacionar aquest punt cabdal de la “Declaració valencianista” –que, cal insistir-hi, enceta formulacions polítiques i nacionalitàries inèdites fins

aquells moments en terres valencianes– amb l'esperit wilsonià de llibertats nacionals per a Europa a la fi de la Primera Guerra mundial. Però, és clar, el context en què s'emmarcaven les minucioses recomanacions del president

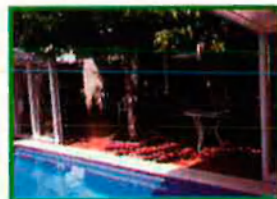
nord-americà –dedicades a delimitar, com és sabut, els complexos processos nacionalitaris de l'Europa central i oriental– poc tenien a veure amb la majoria de les realitats estatals occidentals.

En tot cas, per al catalanisme reformista, del que es tractava era d'encaixar la personalitat nacional de Catalunya dins un estat espanyol més evolucionat, modern i democràtic que el que havia sorgit del món polític i social de la Restauració. Els discursos de Cambó al Parlament espanyol l'any 1916, i la subsegüent campanya *Per Catalunya i l'Espanya Gran* –a través de la qual la Lliga inicia una intensa mobilització autonomista a Catalunya i, al mateix temps, tracta de connectar amb moviments regionalistes o nacionalistes pròxims al País Valencià i a les Illes, i també al País Basc o als altres territoris de l'estat– entenc que són bones mostres d'aquest impuls.

D'aquesta empenta –d'aquesta empenta compartida– eixirà la “Declaració Valencianista” del 1918 que, amb el seu federalisme explícit i concloent, representa d'entrada el primer document polític elaborat, reflexiu i madur, de la història del valencianisme polític. Expressa també l'eixida a la vida pública d'una generació de valencians per als quals el seu propi país no representa ja solament un record historicista, i nostàlgic, sinó sobretot un marc de referència alhora lingüístic i cultural, polític i nacional. Una gent, en definitiva, que assumien un desafiament –en unes condicions locals, no cal dir-ho, escassament favorables– sobre la transformació de les estructures polítiques de l'estat, perquè probablement entenien que era precisament en aquest procés de canvi polític que podien trobar les garanties i el suport per a iniciar –en el sentit al·ludit– les transformacions del seu propi país. En tot cas, era l'inici d'una trajectòria inèdita al País Valencià contemporani.

Alfons Cucó
(Catedràtic d'història de la Universitat de València)

EL MÓN DELS TANCAMENTS

Les nostres verandes i tancaments permeten crear nous espais, aprofitant al màxim la llum natural. Dissenyos flexibles i una àmplia gamma d'alternatives ens permeten trobar la millor solució per a la seva llar o negoci.

Pressupostos sense cap mena de compromís

Tel. 93 414 20 00

Tel. directe 907 21 85 95

e.mail: jv@logiccontrol.es
internet: <http://www.tancaments.com>

Si desitja rebre'n informació, envii aquest cupó a:

EL MÓN DELS TANCAMENTS

C/ Aribau, 282-284, 7a 3a.

08006 Barcelona

Nom.....

Direcció.....CP.....

Població.....Tel.....